

6. Основи теорії гендеру. Навчальний посібник. – К.: «К. І. Е.». – 2004. – 536 с.

7. Словарь гендерных терминов / под ред. А. А. Денисовой. – М.: Информация XXI век, 2002. – 256 с.

8. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Терзі Пилип Пилипович; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2007. – 236 с.

Калюжна І.П.

аспірант,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Вибір професії є важливим етапом у становленні особистості, який в значній мірі впливає на життяву та професійну самореалізацію. Проблема професійного самовизначення гостро постає перед старшокласниками. Випускники мають здійснити вибір професії та відповідного навчального закладу. Успішне вирішення цього завдання значною мірою залежить від систематичної та ефективної профорієнтаційної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. При чому така профорієнтаційна робота має бути спрямована не стільки на визначення здібностей до певної професії та надання знань про різні професії, а на формування компетентностей щодо самостійного свідомого професійного вибору.

Професійне самовизначення старшокласників відбувається завдяки умінню підлітка співвіднести знання про себе і світ професії. Ядром професійного самовизначення є усвідомлений та самостійний вибір професії з урахуванням своїх особливостей і можливостей, вимог професійної діяльності і соціально-економічних умов. Приймаючи рішення про вибір професії, суб'єкт повинен оперувати, керувати певними процесами, в тому числі емоційною, інтелектуальною сферами, а також оцінювати наявні варіанти вибору з урахуванням їх труднощів, занять, очікуваних результатів.

Проблема професійного самовизначення особистості була центром теоретичних та емпіричних досліджень як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Проте актуальним залишається конкретизація та систематизація психологічних чинників професійного самовизначення.

Вибір професії може бути самостійним та усвідомленим або не усвідомленим та залежним. Свідомий вибір особистості спрямований на визначення себе стосовно цілей і цінностей, враховуючи вимоги групи, колективу, суспільства. А також врахування власних можливостей та умов середовища з метою реалізації обраних цінностей і самоактуалізацію. Самостійний вибір професії включає в себе відповідальність за нього.

Проаналізувавши чинники професійного самовизначення, ми розробили теоретико-графічну модель чинників професійного самовизначення старшокласників, яка містить три блоки: когнітивний, ціннісно-мотиваційний та процесуальний.

Когнітивний блок включає в себе чинники професійного самовизначення: знання про свої внутрішні можливості та знання про світ професій та ринок.

Показники, що зумовлюють характер прояву когнітивних чинників професійного самовизначення: рівень рефлексивності та критичне (раціональне мислення). Високий рівень розвитку рефлексивності та критичне (раціональне мислення), на нашу думку, забезпечує самостійний та свідомий вибір професії. Відповідно низький рівень рефлексивності та не раціональне мислення призведе до не усвідомленого та залежного вибору.

Ціннісно-мотиваційний блок включає в себе наступні чинники професійного самовизначення: ціннісне ставлення особистості до професії та актуалізацію мотивів вибору професії.

Ціннісне ставлення, за О. Донцовим, виражає особистісну значущість для людини матеріальних, соціальних, культурних, моральних та інших явищ, що переживаються в якості цінностей.

У мотиваційному процесі важливу роль відіграє особистісний сенс майбутньої дії. Мотиваційний компонент визначає ставлення старшокласників до вибору майбутньої професії.

Виділяють внутрішні і зовнішні мотиви. Внутрішні мотиви вибору – суспільна й особиста значимість професії, задоволення, яке приносить робота завдяки її творчому характеру, можливості спілкування і т.д. Внутрішня мотивація виникає з потреб самої людини, людина сама

працює із задоволенням, без зовнішнього тиску. Зовнішня мотивація – це заробіток, прагнення до високого соціального статусу, страх осуду, невдачі і т.д.

Саме усвідомлення власних цінностей та мотивів у ситуації професійного самовизначення дозволяє старшокласнику на основі вибіркового та диференційованого власного ставлення до світу професій здійснити свідомий вибір майбутньої трудової діяльності. Не актуалізовані цінності професійного самовизначення та зовнішні мотиви вибору професії, на нашу думку, призводять до не усвідомленого та залежного вибору.

Процесуальний блок включає в себе: вибір і прийняття рішення.

На нашу думку, для свідомого та самостійного вибору необхідні такі особливості особистості, як: вольові якості та інтернальний локус контролю.

До вольових якостей особистості належать: цілеспрямованість, сміливість, рішучість, мужність, ініціативність, настійливість, стриманість, дисциплінованість та ін.

Низький рівень рефлексивності; не раціональне мислення; не актуалізовані цінності професійного самовизначення; зовнішні мотиви вибору професії; недостатньо розвинені вольові якості та екстернальний локус контролю в результаті призведе до невпевненості у власному виборі та відсутності програми дій та не усвідомленого залежного професійного самовизначення особистості. Адже без формування в учня внутрішньої готовності до вибору майбутньої сфери трудової діяльності зовнішній вплив не дає бажаних результатів. В результаті старшокласники опинившись в ситуації вибору професії здійснюють його не свідомо та самостійно, а під зовнішнім тиском (позиція батьків та однолітків, ситуацією на ринку праці та вибором спеціальності за якими легше написати ЗНО).

Свідомий самостійний вибір, що на нашу думку, обумовлений високим рівнем розвитку рефлексивності; критичним (раціональним) мисленням; актуалізованими цінностями професійного самовизначення; внутрішніми мотивами вибору професії; розвиненими вольовими якостями та інтернальним локусом контролю в результаті призведе до впевненості у власному виборі та програми дій.